

TURKEY'S EFFORTS ON SHAPING HER ENVIRONMENTAL SECURITY

Fahri Erenel

Abstract

This article aims at analyzing recent main developments with global and regional dimensions and their effects on Turkey's environmental security. The global and regional security system has a dynamic structure that constantly interacts with global events and actors. In the study, depending on this interaction and dynamic structure, main developments which have the potential to affect environmental security of Turkey have been examined. In addition, strategic foresight has been made regarding the possible effects of these developments on the environmental security of Turkey. In this regard, the research question of the study has been conceptualized as "In line with global and regional developments, how is Turkey shaping her environmental security?". Within the scope of the main findings of the study, it has been concluded that the global security environment will continue to transform in multi-variable, multi-centric, multi-actoral and multi-dimensional interaction, the countries that develop policies, form and prepare their military forces in line with the expected predictions in the context of global security will increase their effectiveness and Turkey, in the case of power struggle, will find suitable maneuver space and, if she can benefit from this situation and shape her environmental security in proactive manner, will enhance her role as a regional power with global impact.

Keywords: *Global Security, Geopolitics, Power Struggle*

TÜRKİYE’NİN ÇEVRESEL GÜVENLİĞİNİ ŞEKİLLENDİRME ÇABALARI

Fahri Erenel*

Öz

Bu araştırma, son dönemde küresel ve bölgesel boyutta meydana gelen ve Türkiye’nin çevresel güvenliği üzerine etkileri olan ana gelişmelerin analiz edilmesini amaçlamaktadır. Küresel ve bölgesel güvenlik sistemi, küresel olaylar ve aktörler ile sürekli etkileşim içinde bulunan dinamik bir yapıdır. Çalışmada, bu etkileşim ve dinamik yapıya bağlı olarak, Türkiye’nin çevresel güvenliğini etkileme potansiyeline sahip gelişmeler incelenmiş ve bu gelişmelerin ülkemizin çevresel güvenliği üzerine olası etkilerine yönelik öngörülerde bulunulmuştur. Çalışma yöntemi olarak, nitel çözümleme yöntemi uygulanmış ve incelenen konular, Türkiye’ye etkisi açısından birbiriyle bağlantılı olarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda makalenin araştırma sorusu, “Küresel ve bölgesel gelişmeler doğrultusunda, Türkiye çevresel güvenliğini nasıl şekillendirmektedir?” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Çalışmanın temel bulguları kapsamında; küresel güvenlik ortamının çok değişkenli, çok merkezli, çok aktörlü ve çok boyutlu etkileşim içinde dönüşüm geçirmeye devam edeceği, beklenen öngörüler doğrultusunda politika geliştiren, askeri kuvvetlerini oluşturan ve hazırlayan ülkelerin küresel güvenlik bağlamında etkinliklerini artıracığı, güç mücadelesi içinde Türkiye’nin bölgesinde uygun manevra alanı bulacağı ve bundan istifade edebilmesi ve önalıcı bir şekilde çevresel güvenliğini şekillendirebilmesi durumunda, jeopolitik anlamda etkinliği artan bir bölgesel güç olma özelliğini geliştireceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Güvenlik, Jeopolitik, Güç Mücadelesi

* Doç. Dr., İstinye Üniversitesi Öğretim Üyesi, ferenel@istinye.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9314-2061>.

Giriş

Dünya, krizlerin yaşandığı bir dönemden geçmekte, belirsizlik giderek artmakta, yerel, bölgesel ve küresel ölçekte hızla gelişen dönüşümlere tanık olunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından inşa edilen uluslararası sistem ve bu sistemin oluşturduğu güvenlik mimarisi çökmekte, güvenliğin parametreleri değişmektedir.

Klasik güvenlik yaklaşımları, günümüz kriz ve kaoslarını yorumlamada ve kronikleşmiş sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalmıştır. Klasik güvenlik paradigmasının temel araçları, güvenliğin tesisi ve mevcut düzenin korunmasında işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır. Yeni sistemde güvenlik, tek bir aktör tarafından sağlanamayacak kadar karmaşık, çok boyutlu ve karşılıklılık içeren bir hal almıştır. Güvenlik kavramsal çerçevede hem tehdit ve saldırı unsurlarını hem de savunma, önlem ve caydırıcılık öğelerini birlikte içermektedir (MGSE, 2014:1-2).

Günümüzde klasik güvenlik anlayışından yeni güvenlik anlayışına geçiş yaşanmaktadır. Güvenlik paradigması, küreselleşmeyle birlikte ulusal ve uluslararası güvenlikten küresel güvenliğe doğru uzanan geniş bir düzlemde değişim ve dönüşüm yaşamaya başlamıştır. Nitekim terörün biçim ve boyut değiştirdiği, savaşların doğasının başkalaştığı, geleneksel ittifak ilişkilerinin hızla çözüldüğü, bu ittifak yapılarının normlarını belirleyen, denetleyen ve sürekliliğini sağlayan kurum ve kuruluşların işlevsiz kaldığı bu süreç, son tahlilde, savaş sonrası paradigmanın da temelden sarsıldığı bir jeopolitik gerçekliğe tekabül etmektedir (Anadolu Ajansı,2018:8).

Küresel ve bölgesel güvenlik sistemi, küresel olaylar ve aktörler ile sürekli etkileşim içinde bulunan dinamik bir yapıdır. Çalışmada, bu etkileşim ve dinamik yapıya bağlı olarak, Türkiye'nin çevresel güvenliğini etkileme potansiyeline sahip gelişmeler incelenmiş ve bu gelişmelerin ülkemizin çevresel güvenliği üzerine olası etkilerine yönelik öngörülerde bulunulmuştur. Çalışma yöntemi olarak, nitel çözümleme yöntemi uygulanmış ve incelenen konular, Türkiye'ye etkisi açısından birbiriyle bağlantılı olarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda makalenin araştırma sorusu, "Küresel ve bölgesel gelişmeler doğrultusunda, Türkiye çevresel güvenliğini nasıl şekillendirmektedir?" şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın giriş kısmında genel metodolojik çerçeve çizilmiş, araştırma sorusu,

yöntemi ve tasarımı ortaya konulmuştur. Birinci bölümde, temel jeopolitik yaklaşımların günümüz güncel gelişmelere bağlı yansımaları üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci bölümde, son dönemde küresel ve bölgesel boyutta meydana gelmiş olan ve Türkiye'nin çevresel güvenliğini şekillendirme çabaları bağlamında ilgili ana olaylar incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise ulaşılan sonuçlar ve yapılan değerlendirmeler okuyucu ile paylaşılmıştır.

1. Temel Jeopolitik Yaklaşımların Günümüze Yansımaları:

Fiziki coğrafi kesimlere dayalı, Kenar Kuşak, Kara Hakimiyet, Deniz Hakimiyet gibi teorilerle, teorilerin açıklandığı tarihteki küresel güç odaklarının konumlarına göre arz politikasının esasları ortaya konulmuştur. Fiziki coğrafya veya başka bir gerekçeye de dayandırılrsa, doğru hareket tarzına; güçlerin coğrafi ve jeopolitik konumlarını da dikkate alan güç odakları değerlendirmeleri ile ulaşılabilir. Teorilere daha doğrusu jeopolitik düşüncelere; fiziki coğrafi kesimlerden ziyade küresel güç odakları anlam kazandırır, teorileri ve düşünceleri işlevsel kılar (İlhan,2019:33).

Büyük strateji, yüksek strateji denilen strateji, devletin izlediği, yöneldiği hedefe uygun olarak, tüm imkan ve kabiliyetleri seferber etmesidir. Strateji sahibi olmak, sadece ulusal ölçekte hedef saptamaktan, ona uygun siyasetlere sahip olmaktan, bu amaçla gerekli güç unsurlarını kullanmaktan ibaret değildir. Aynı zamanda yaklaşmakta olan risk, tehdit ve tehlikelerin hangi yönden, ne taraftan geldiğini, onların şiddetini, yaratabileceği tahribatı, verebileceği zararı da öngörmeyi, gereken önlemleri almayı zorunlu kılar (Doster,2017:85).

Jeopolitik önemi saptayıp, buna uygun strateji üzerine hesap yaparken, siyasi hedefi belirlemede, ulusal güç unsurları, kaynaklar ve araçlar arasındaki dengeyi iyi hesaplamak, kuvvet, zaman ve mekan dengesini gözetmek şarttır. Dahası, başarılı stratejinin değişen koşullara uyum sağlaması gerekir. Bunların yanısıra stratejik öngörü sahibi olmak da zorunludur. Çünkü uluslararası ortam istikrarsızdır. Kaos egemendir, güçler eşit değildir, kaynak dağılımı dengesizdir. Ülkelerin ulusal güçleri, hedefleri, tehdit algıları, öncelikleri farklıdır (Doster,2017:85).

Jeopolitik teoriler, Kalpgah'a veya çevresine küresel güçte bir ülkenin egemen olması varsayımına dayanır. Bu bölgelere hakim olan güç yetersizleşirse veya dünyanın başka bölgelerinde yeni küresel ve bölgesel güçler oluşursa, teori geçerliliğini yitirir. Soğuk savaş bittikten sonra benzer durum yaşanmıştı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılmış, yerine oluşan Rusya, Kara Hakimiyet Teorisini, ABD ise Kenar Kuşak teorisini uygulama gücünü yitirmişlerdir. Küresel güçlerin yetersizleşmesi yanında kalpgah üzerinde doğan Türk dünyası ile kenar kuşak üzerinde gelişen Hindistan, Çin, Kore, Japonya gibi güç odakları Kara Hakimiyet ve Kenar Kuşak teorilerinin uygulanmasını olanaksız kılmıştır. Güç odakları el ve yer değiştirdiği zaman teorilerin geçerliliği zayıflamakta hatta bütünü ile değersizleşmekte, değişmektedir. Sonuç olarak teorilerin ana etkeni fiziki coğrafya değil güç odaklarıdır (İlhan,2019:33-34).

Her ülke ve her düzeydeki jeopolitik güç odağının sınırlarına bitişik veya etkileşim alanı içerisindeki güçler, ülkenin yakın jeopolitik ufkunu oluştururlar. Türkiye'nin yakın jeopolitik ufku içerisinde birçok bölgeler ve güç odakları bulunmaktadır. Bu bölge ve bu bölgenin bulunduğu yerlerdeki güç odaklarının politik, stratejik ve taktik düzeydeki olaylar, Türkiye'yi ve Türkiye'nin güvenliğini yakından ilgilendirmektedir (İlhan,2019:213).

Uluslararası konjüktürde yaşanan son gelişmeler Türkiye'nin giderek bir eksen kaymasına sürüklendiğinin ileri sürülmesine neden olmaktadır. Eksen kayması, bir ülkenin ya da devletin içinde bulunduğu siyasal konumdan çıkarak başka bir süreç içerisinde farklı bir jeopolitik duruma gelmesi demektir. Bu gibi durumlar yeryüzündeki güçler dengesine ya da merkezi güç değişmesine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Çeçen,2018:11).

Eski dünya düzeninden, yeni bir yapılanmaya doğru gelişmeler ve değişimler olurken, bu değişime koşut olarak birçok ülkenin jeopolitik konumu da değişmektedir. Türkiye ile ilgili olarak eksen kayması suçlamalarının ya da değerlendirmelerinin yapıldığı bu aşamada, aslında bu gibi yaklaşımların öne çıkmasına neden olan çok ciddi bir jeopolitik kayma ile dünyanın karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Eksen kayması yaşayan sadece Türkiye değil, bütün dünya ülkeleridir. Çünkü dünya dengeleri ve güçleri arasındaki çekişmede yeni durumların ortaya çıkması kendiliğinden

den jeopolitik konumunu da yönlendirmekte ve ortaya yeni durumların ve dengelerin çıkmasına neden olmaktadır (Çeçen,2018:9-10).

Dünya haritasında bulunan beş kıta üzerinde hangi ülke daha fazla hegemonya düzeni kurarsa, uluslararası ilişkiler o ülkenin devletinin öncülüğünde ya da yönlendirilmesinde gelişmekte ve ülkeler arasındaki jeopolitik konum gibi gelişmelere paralel bir çizgide yeni bir yapılanmaya doğru sürüklenmektedir. Tek merkezli ya da çok merkezli dünya dengelerinde ülkelerin jeopolitik konumları güç merkezlerinin aldığı kararlar doğrultusunda biçimlenmekte, onların izlediği yollara göre yeni yapılanmalar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin 2017 yılından itibaren bütün unsurları ile hayata geçirmeye başladığı yeni savunma vizyonu, karşı karşıya olunan yeni jeopolitik gerçeklik ile doğrudan bağlantılıdır. Çözülen güvenlik mimarisinin en açık örneği olarak ortaya çıkan Suriye krizinde, geleneksel olarak NATO ekseninde şekillenen ittifak teminatları çerçevesinde Türkiye'nin gereken ve beklenen desteği bulamamasının, yeni bir savunma vizyonunun biçimlendirmesinde başlıca rolü oynadığı ifade edilebilir. İlk merhalede ülke içindeki terör odakları ile aktif mücadelenin tamamlayıcı unsuru olarak tehdidin sınır ötesindeki kaynağında bertaraf edilmesi stratejisi ile harekete geçen Türkiye, Suriye ve Irak'taki terör hedeflerine yönelik bu doğrultuda icra edilen eş zamanlı hava harekati, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, El Bab operasyonu gibi operasyonlar ile benimsenen yeni savunma anlayışını her adımda tahkim etmiş ve etmeye devam etmektedir (Anadolu Ajansı,2018:8-9).

Küresel güvenlik sisteminde son dönemde meydana gelen ve bir önceki bölümde kısaca açıklanan gelişmeler sonucunda, idealizm ve liberalizm ile realizm paradigmaları arasındaki çekişmede, realizm lehine gelişme yaşanacağı öngörülmektedir. İdealizm ve liberalizm akımlarının öne sürdüğü karşılıklı iyi ilişkiler, dayanışma ve iş birliğine bağlı küresel düzenden ziyade, karşılıklı çıkarları esas alan realizm akımı daha fazla ağırlık kazanmaya başlamıştır. Realizm, cari güvenlik risklerine kısa vadede ve nispeten daha kolay çözüm bulması, bireysel ve toplumsal boyutta güvenikleştirmeye imkân sağlaması nedeniyle, risklerin ortadan kaldırılması bağlamında daha fazla tercih edilecektir. İdealizmin öngördüğü ütopyik beklentilerden

ziyade, kısa vadeli ve hayata direkt etki eden tedbirler kamuoyu nezdinde karşılık bulmaktadır. Bireyler ve toplumlar, daha güvenli bir ortamda varlıklarını devam ettirebilmek uğruna, liberalizmin sağladığı bazı temel haklar ve özgürlüklerden feragat edebileceklerdir. Bu yaklaşıma bağlı olarak, otoriter yaklaşım sergileyen ancak iç güvenliği sağlayabilen yönetimler ve buna uyumlu güçlü liderler ön plana çıkacaktır. Bu kapsamda, realist paradigmanın özellikle saldırgan realizm kolu, küresel güvenlik sisteminin analizinde daha çok kullanılacaktır.

2. Türkiye'nin Güvenliğini Etkileyecek Son Dönem Gelişmeler:

Türkiye ölçeğinde bölgesel bir gücün çevresel güvenliği, tek bir olaya bağlı bir etkileşim içinde olamaz. Eğer böyle bir etkileşim durumu varsa, bölgesel güç olma özelliği de sorgulanmalıdır. Bu durum, bir ülkenin bölgesel etkinliğinin kendi içinde sınanması bakımından bir yöntem olarak da kullanılabilir. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'nin çevresel güvenliğinin tek bir gelişmeye bağlı olmadığı kabulünden hareketle, son dönemde küresel ve bölgesel boyutta meydana gelmiş olan ve Türkiye'nin çevresel güvenliğini şekillendirme çabaları bağlamında ilgili ana olaylar incelenmiştir.

a. Doğu Akdeniz, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güvenlik Girişimleri:

Kıbrıs adası tarih boyunca jeopolitik önemini hiçbir zaman yitirmemiştir. 1990'lı yıllar ile birlikte Doğu Akdeniz büyük güçlerin yeni mücadele alanı haline gelmiştir. Her geçen gün yeni bölgesel aktörlerin (örgütler dahil) katılımı nedeniyle bölgede stratejik bir dengenin oluşması ve sürdürülebilirliği giderek zorlaşmıştır. Bütün jeopolitik teorilerde önemi ortaya konulan Kıbrıs adası, dünya ana kıtasında merkezi konumda bulunması, Akdeniz'in üçüncü büyük adası olması, bölgedeki deniz ulaştırma yolları üzerinde bulunması, Süveyş kanalını kontrol eden özelliği, Ortadoğu, Anadolu ve Kuzey Afrika'ya hemen hemen eşit uzaklıkta olması önemini arttırmakta, güçlerin hakimiyet mücadelelerinde artan ölçüde önemli yer tutmaya devam etmektedir. İngiltere'nin Kıbrıs'ta bulunan iki üssü ve

bu üslerin bahsedilen üç bölgeyi kontrol özelliği adanın önemini ortaya koymaktadır. Almanya'nın GKRY'ni Avrupa Birliği'ne alma çabalarının altında AB vasıtası ile güç mücadelesinin içinde olmak ve ABD'nin bölgedeki gücünü dengelemenin yattığı unutulmamalıdır. Bu özelliklerine ilave olarak, adeta büyük bir uçak gemisi özelliği taşıyan ada, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve kuzey Afrika'da icra edilecek her türlü askeri harekât için kritik bir jeostratejik konuma sahiptir.

Adanın güneyinde Londra ve Zürih anlaşmaları ile garantör olan devletler arasında Kıbrıs sorununun çözümü gerekirken AB'nin, ABD'nin, İsrail'in, GKRY'nin arkasında olmasında da adada tam hakimiyetin sağlanması ve Türkiye'nin buradan uzaklaştırılmasının hedeflendiği düşünülmektedir.

KKTC ile işbirliği sürekli geliştirilmelidir. Bunun için karşı hamlelere ihtiyaç bulunulması gerektiği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin KKTC'de tek başına üs kurması diğer bir ülkeye bu konuda sağlanacak üs kolaylığı kadar etkili olmayacağı, etkinin arttırılmasının ABD'nin en önemli rakibi olan Rusya ve Çin ile işbirliğinden geçtiği öngörülmektedir. Çin'in henüz askeri olmasa da Akdeniz'de, kiraladığı limanlar ve yatırımlarla varlığını ciddi bir şekilde arttırdığı bilinmektedir. Aynı zamanda BM güvenlik konseyi üyesi olan bu iki ülke ile Kıbrıs merkezli işbirliği dengeleri tamamen değiştirebilecektir. Bunun için Türkiye'nin NATO'dan çıkarılması dahil birçok yaptırımlar artan ölçüde gündeme gelebilecektir. Öncelikle her iki ülkeye ayrı ayrı ticari liman kolaylıkları sağlanabilir ve Çin'e, KKTC'de yeni bir liman yapımı için bir kıyı bölgesi kiralanabilir. Bu durum KKTC ekonomisine gelir ve istihdam açısından da önemli katkı sağlayabilecektir. Ayrıca, söz konusu iki ülkeye üs imkanı verilmesi, KKTC'nin tanınmasına da katkı sağlayabilecek ve bu ülkelerle birlikte hareket eden çok sayıda ülke KKTC'yi tanıyabilecek ve bu durum KKTC'nin izole edilmiş durumdan çıkmasının önünü açabilecektir.

Kurulacak ortak üs veya ayrı üsler Doğu Akdeniz siyasetini ve tarafları tamamen yeniden şekillendirecektir. Bu üs, Türkiye ve Rusya'yı kuşatmasına karşı ABD'ye ortak en önemli cevap olacaktır. Aynı zamanda, KKTC'nin tanınması Doğu Akdeniz üzerinde Rum tezinin zayıflamasına neden olacak, paylaşım için kartlar yeniden karılacaktır. Ayrıca Yunanistan

kabuğuna çekilmeye zorlanacak, Fransa, GKRY, İsrail, Yunanistan, Mısır, İtalya ve BAE'nin kurduğu işbirliğinin kırılmasına da yol açabilecektir. Kısacası bütün dengeler değişebilecektir. Bugün Cibuti'de farklı ideolojilerden birçok devletin nasıl yanyana üs bölgesi varsa KKTC'de olmaması için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Zaman, Realizm zamanıdır. Yani güç ile sorunların çözüldüğü bir süreci yaşıyoruz. Diğer uluslararası teoriler denenmiş, ancak barış ve adaleti tesis etmekte yetersiz kalmışlardır. Güç kullanma tehdidi veya kullanma en önemli dış politika enstrümanı haline gelmiştir.

Kıbrıs adası Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine geçen bir mirastır. Rahmetli Halil İnalçık Hocanın belirttikleri gibi biz Kıbrıs'ı Rumlardan almadık ki Rumlara verelim. 1571 yılında Venediklilerden fethedilmiştir. Karşımızda asla bir Rum devleti olmamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Rusya'ya karşı İngiltere'yi yanımıza alarak denge oluşturma girişimlerinin bir sonucu olarak Kıbrıs adası üs oluşturması için İngiltere'ye geçici olarak verilmiştir.

2'nci Dünya savaşı sonrası yaşanan gelişmeler kapsamında İngiltere'nin adanın tamamında egemenlik düşüncesini sadece üs bölgeleri ile sınırlama stratejisinin bir sonucu olarak, 1957 yılında Türkiye ve Yunanistan'ı da davet ederek başlattığı görüşmeler sonucu imzalanan ve üç ülkenin garantörlüğünü öngören Londra ve Zürih anlaşmaları ile Kıbrıs sorunu giderek çözülmesi zorlaşan bir duruma dönüşmüştür.

Kıbrıs, 380 yıl Osmanlı Devleti egemenliğinde barış ve istikrar altında varlığını sürdürmüştür. Adada ki Rumların yaşamlarını dillerini, dinlerini ve mezheplerini muhafaza ederek devam ettirmelerinde Osmanlı Devleti'nin geleneksel hoşgörüsünün yattığı bir gerçektir. Eğer Osmanlı Devleti bugün adanın %3'nü üs bölgeleri ile elinde tutmaya İngiltere'nin eline geçirdiği sömürgelerinde yaptığı gibi kendi dilini, yaşam tarzını, toplumsal düzeni adapte ettirse idi, bugün adada tek bir Rum bile kalmaz, ada tamamen Türkçe konuşan bir toplum haline gelirdi. Kıbrıs Adası'nın Türkiye açısından var olan önemi giderek artmaktadır. Üzerinde üssü bulunan veya üs almaya çalışan sömürgeci devletlere karşı proaktif politika izlenmesi ada üzerinde ki tarihsel geçmişimiz açısından da önem taşımaktadır. Türkiye ile KKTC bir bütündür. Ada halkına hakim olan Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutar.

b. Yeni ABD Yönetimi ve Türkiye-ABD İlişkileri:

ABD'li yatırım bankası JP Morgan, 3 Kasım'daki ABD başkanlık seçimlerine ilişkin raporunda Joe Biden'ın başkanlığından en olumsuz etkileyecek para birimlerinin Türk Lirası ve Rus Rublesi olacağına yer vermiştir. Bu durum Biden'ın bugüne kadarki seçim söylemlerinden kaynaklanmaktadır. Biden, konuşmalarının birçok bölümünde Rusya ile Türkiye'yi öncelikle durdurulması ve zayıflatılması gereken iki hedef olarak, ABD'nin yeniden hegemonik güç olmasının önünde en büyük engel olarak görmektedir. Bu iki ülke sınırlandırılmadan (Türkiye ve Rusya'ya İran'ı eklemek gerekir) Çin'in ilerleyişini durduramayacaklarını, Çin'i sadece Güney Çin Denizi'nde önlemeye çalışmak veya bölge ülkelerini zorlayarak kuşatmaya çalışmanın Çin'in anında verdiği karşılıklar nedeniyle zor olduğunu ABD görmüştür.

Pompeo'nun Türkiye'ye adeta "Çin ile ilişkilerini sınırla" şeklinde demeç vermesinin altında da bu düşünce yatmaktadır. Ermenistan saldırısı sadece Azerbaycan ve Türkiye'ye yönelik bir saldırı olarak görülmemelidir. Öncelikle, Rusya, İran ve Türkiye arasındaki Astana sürecine nifak tohumu sokmak olarak amaçlandığı aşikar. Tovuz saldırısı ağırlıklı olarak tek kuşak tek yolun bu bölümüne yani yolun geçtiği ülkelere mesaj ise, Türkiye'ye Huawei ile teması kes ve orta koridorun yapımını Çin tarafından verilen kredilerle üstlenen Türkiye'ye bu ortaklıktan vazgeç mesajıdır.

Türkiye-ABD ilişkileri ister istemez artık asla geri dönülemez bir noktaya gelmiştir. ABD'nin Türkiye'ye karşı tüm hamleleri Türkiye'yi kuşatmaya ve sınırlarının içine geri çekilmeye zorlamaya yöneliktir. Sadece son dönem içindeki faaliyetleri açık bir şekilde Türkiye karşıtlığının artan boyutunu gözler önüne sermektedir. GKRY'ne silah ambargosunu kaldırması, GKRY silahlı gücünü eğitmek zere anlaşma imzalamaları, Dedeoğaç'ta üs kurma çabaları ve bu bölgede, Girit'in Suda limanında Yunanistan Başbakanı ile yapılan gövde gösterisi, Türkiye-Yunanistan sınırının hemen önünde Yunanistan ile ortak tatbikat yapması üzerine, Bulgaristan'da kara ve hava üslerinin kapasitelerini arttırması, Türkiye'nin Balkanlar da ki etkinliğini kırma girişimleri, Suriye'de terör devleti kurma yolunda artan çabaları, Irak'ın kuzeyinde tekrar bağımsızlık ilanı için yürüttüğü girişimler, Ermenistan Başbakanı Paşinyan'ı kullanarak Ermenistan'da etkinliğini

arttırma çabaları, Kıbrıs sorununun çözümünde GKRY yanlısı tutumu, Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı yapılanmayı desteklemesi, İsrail'in BAE ve Bahreyn ile imzaladığı işbirliği anlaşmaları, vb. saymak mümkündür. Bu çabalarının nihayetinde Büyük Ortadoğu ve Büyük İsrail projesini gerçekleştirecek şekilde Türkiye'de bir iç savaş çıkararak son noktayı koymak açık hedefleri arasında yer almaktadır. ABD Silahlı Kuvvetlerinde yapılan bir harp oyunu senaryosu'nun bu konu üzerine kurulmuş olması asla tesadüf olarak görülmemelidir. Aynı şekilde bir NATO tatbikatı senaryosunda Atatürk ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın düşman hedef olarak seçilmesi, daha önceleri Muavenet Savaş Gemimize yönelik sözde yanlışlıkla yapılan saldırı, Irak'ta Özel Kuvvet personelimize yönelik muamele, ve elbette FETÖ terör örgütünün kalkışması Türkiye'yi etkisizleştirme ve kaosa sürüklenme faaliyetlerinin bir kısmı olarak hafızalarımızda yer etmektedir.

Türkiye'nin direnmeye devam etmesi halinde iç savaşa yönelik girişimlerini hızlandırabileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. Türkiye'ye bugüne kadar hiçbir desteği olmasa ve giderek yönetilemez hale gelse de NATO'da kalmanın Türkiye'nin avantajına olacağı, ayrılması halinde Fransa'nın bir türlü Türkiye faktörü nedeniyle gerçekleştiremediği NATO'ya tahsis ettikleri güçlerin aynı zamanda AB Silahlı Gücü olan PESCO kapsamında kullanılması hedefinin de gerçekleştirilebileceği, bu suretle AB'nin teşkil edilecek askeri gücünü kullanarak, başta GKRY'ne askeri destek sağlamak üzere Doğu Akdeniz'de etkinliğini arttırmaya çalışacağı da dikkate alınmalıdır.

Kendi isteği ile olmasa bile, kendi değerlerini yansıtmadığı, artan aşırı milliyetçilik, İslam karşıtlığı vb. nedenlerle Türkiye'yi başta NATO olmak üzere örgütlerden çıkarmak için her türlü çabayı göstereceklerdir. Ve aynı zamanda Türkiye'nin, Rusya ve Çin'e yaklaşması da engellenerek adeta tek başına bırakılmak istenilmektedir. Bu suretle bölünmesi ve parçalanmasının daha kolay olacağı hesap edilmektedir. Bu çabaları kırmak gerekmektedir. Türkiye'nin bugüne kadar hamleleri ABD eksenli bu kuşatmayı kırmaya yönelik olmuştur ve sonuçları itibari ile başarı sağlanmıştır.

Yeni ABD yönetiminin geçmiş dönemlerden kaynaklı ilk izlenimleri ülkemiz için genelde olumsuz olarak yorumlanmaktadır. Bununla birlikte,

reel jeopolitik gereksinimler doğrultusunda yeni ABD yönetiminin orta ve uzun vadede Türkiye ile olumlu ilişkiler geliştirme çabası içinde olacağı değerlendirilmektedir. Friedman'ın da ifade ettiği üzere, ABD küresel güç dengeleme stratejisi kapsamında, Kafkaslar'da RF'ye karşı, yapılması öngörülen nükleer anlaşmanın ardından güç projeksiyonunu artıracak olan İran'a karşı güç dengelemesi yapmak için Türkiye'ye ihtiyaç duymaktadır (2012:157-183). Bu bölgelere, dondurulmuş kriz bölgesi olan Balkanlar ve Karadeniz de eklenebilir. Bu bölgede, Türkiye üzerinden geliştirmeye çalışacağı politikalar, Türkiye'yi ABD için kritik bir müttefik olarak öne çıkarabilecektir. Bu güç dengeleme stratejisine ilave olarak, bölgesel bir güç olarak yakın çevresinde etkinliğini artıran Türkiye ile stratejik ilişki seviyesini en azından muhafaza etmek, ABD reel jeopolitiğinin bir gereği olarak ağırlık kazanacaktır.

c. Dış Güvenlik, NATO, Uluslararası Örgütler ve Milli Savunma Faaliyetleri

Türkiye'nin, bekasına yönelik tehditlerle mücadelesinde NATO'yu yanında görememesi, beklediği desteği alamaması, geleneksel olarak NATO ekseninde şekillendirdiği güvenlik konseptinde değişikliğe gitmesine yol açmış ve güvenlik konseptini yeni bir savunma vizyonu ile şekillendirmiştir.

NATO, soğuk savaş sonrası kendisine aradığı yeni görevleri tam olarak bulamamaktadır. Son toplantıda hedef olarak bir kez daha Rusya belirlenmiş ve planlar bu hedefe göre yenilenmiştir. Bir sonraki toplantıda ise bu toplantıda altyapısı hazırlanan Çin'in hedef olarak alınacağı kesin gibidir. Diğer hedefler ise İran, Kuzey Kore gibi devletlerdir. Bu devletler NATO'nun değil, ABD'nin hedefleridir. ABD artık kendi kuvvetlerini asgari düzeyde kullanarak NATO'nun bu devletlere müdahale edecek şekilde görev alanını genişletmeye çalışmaktadır. Afganistan ilk, ancak başarısız bir NATO müdahalesi olmuştur. Günümüzde ABD, NATO'yu dışlayarak terörist ilan ettiği Taliban'ı terör listesinden çıkararak görüşmeler yapmış ve anlaşma imzalamıştır. ABD'nin hedefi, İsrail ile işbirliği yapan Mısır, Ürdün, BAE ve Suudi Arabistan'ı İsrail ile birlikte NATO kapsamına ala-

rak İran'a karşı konumlandırmak ve Rusya'yı güneyden kuşatmak, kurmaya çalıştığı garnizon devletleri de NATO güvenlik şemsiyesi altına alarak dokunulmazlık kazandırmak ve Büyük Ortadoğu Projesini gerçekleştirilmede NATO'nun işbirliğini sağlamaktır. Benzeri durum, Uzak Doğu'da Çin'e karşı, yine NATO şemsiyesi altında, Çin'e dur diyecek ve Çin'in güneyden kuşatılmasına katkı sağlayacak hamleler ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Bir sonraki aşamada ise ABD'nin, yine Çin'in Afrika'da giderek artan ağırlığına karşı, Afrika'da birçok eski sömürge sahibi olan ve Afrika'yı iyi tanıyan Fransa'yı da yanına alarak başta Kuzey Afrika olmak üzere, Afrika üzerinde NATO'nun görev alanını genişleterek ve Afrika'dan da birkaç güçlü ülkeyi NATO kapsamına alarak Afrika üzerinde de tam hakimiyeti sağlamayı hedeflediği düşünülmektedir.

Arktik içinde Rusya ile, Uzayda ise Çin ve Rusya ile yalnız başına mücadele edemeyeceğini değerlendiren ABD'nin bu alanları da NATO görev alanı kapsamına aldırması yönünde çaba göstereceği beklenmelidir.

ABD, artık eskiden olduğu gibi tek başına hegemonik güç olamayacağını çok iyi bilmektedir. 2025 yılında "Yapay Zeka" alanında dünya'nın en iyisi olma hedefindeki Çin ile teknolojik yarışta sürekli geri kalmaktadır. Çin'in Silahlı Kuvvetlerini hızla geliştirdiği düşünüldüğünde ABD'nin bu tür arayışlarda bulunması normal karşılanabilir. ABD'nin belirtilen hedeflerini gerçekleştirmede her ne kadar NATO'da kararlar oy birliği ile alınsa da karşısında durabilecek bir güç bulunmamaktadır.

Kolektif örgütler diğer uluslararası örgütler gibi işlevlerini büyük ölçüde tamamlamışlardır. NATO da bu kapsamdadır. Günümüzün çevik tehditlerine reaksiyon gösterecek organizasyon yapısında değildir. Ya ABD'nin hedeflerine destek sağlayacaktır ya da yok olacak ve ABD'nin istediği gibi şekillenerek yeni bir güvenlik örgütü yapılanmasına geçilebilecektir.

Türkiye, NATO'dan umudunu kesmiş durumdadır. Güvenlik planlamalarında asla NATO'ya güvenmemektedir. Ancak var olduğu sürece askeri açıdan olmasa da siyasi açıdan NATO 'da kalmakta fayda olacaktır. Ancak, bu durumda da dengeyi sağlayabilmek zor olacaktır. S-400 dışında karşımıza F-35'lerin verilmesinin durdurulması ile yeni nesil savaş uçağı

ihtiyacı çıkacaktır. Sık sık ambargo koyma durumları nedeni ile NATO ülkelerine güvenerek yola çıkmanın savaş uçağı ihtiyacını karşılama da Türkiye'yi her an için zorda bırakacağını düşünerek alternatiflere yönelmek zamanı gelmiştir. S-400'ler için yaptırım konulması halinde bu uçakların tedariki için daha hızlı hareket etmek gerekecektir. Anadolu ve arkasından yapımına başlanacak olan Trakya Amfibi Hücum Gemilerimizin tam anlamı ile aktif olabilmeleri içinde dikine inip kalkan yeni nesil savaş uçaklarına ihtiyacımız bulunmaktadır. Ülkemizde Milli Muharip Uçak yapımı için çalışmalar hızla sürse ve F-16 uçaklarının revize çalışmaları başlasa da kullanım sürelerinin de hızla sonuna doğru geldiği bir gerçektir.

Türkiye, güvenlik politikalarını artık kendi harp silah ve araçlarına dayanarak sürdürmeye çalışmaktadır. Tam anlamı ile kendi yapımı olan sistemler her geçen gün envantere girmekte, çatışma ortamında elde ettikleri başarılı sonuçlar da aynı zamanda yeni pazarlarda yaratmaktadır.

Yine Türkiye artık sürekli olarak uluslararası güvenlik örgütleri içinde yer almamalıdır. Bu tür örgütlerin, örgüte hakim olan güç veya güçler tarafından istedikleri gibi yönlendirildikleri aşıkardır. Bu örgütlerde üyelerin başat gücün figüranları rolünü oynamalarına son vermelerinin zamanı gelmiştir. Artık, sürekli bir örgüte bağlanmak yerine menfaatlerin bir araya getirdiği geçici ittifaklar çağı başlamış durumdadır.

ç. Rusya İle İlişkiler: Kafkasya-Orta Doğu-Kuzey Afrika Eksenini

Rusya ile Türkiye ilişkilerinin her zaman bir bahar havası içinde yürümeyeceğini İdlip krizi bir kez daha göstermiştir. Türkiye -Rusya ilişkileri bir buzdağını andırmaktadır. Görünen yüze bakıldığında, Astana mutabakatını, Soçi mutabakatlarını, Putin'in ağzından söylenen Adana mutabakatını, Türk Akımı-2 doğal gaz boru hattını, artan ticari ilişkileri, Akkuyu nükleer santralını vb. işbirliği konuları görülüyor. Malum buzdağının esas büyük kısmı görünmeyen ve suyun altında kalan kesimdir. Türkiye-Rusya ilişkilerinin buzdağının altında kalan kesiminde zaman zaman dondurulmaya çalışılan sorun alanlarının birden suyun üzerine çıktığını görebiliyoruz.

Tarihte çoğu Osmanlı İmparatorluğunun gerileme döneminde olmak üzere 14 defa savaştığımız Rusya, uluslararası ilişkilerde Mearsheimer tarafından ortaya konulan saldırgan realizm'in en önemli uygulayıcısıdır. Rusya'nın ulusal güvenlik stratejisinde bu uygulamanın ayak izlerini görmek mümkündür. Saldırgan realizm'de "büyük güçlerin güvenliğini arttıran en önemli hedeflerden biri bölgesel hegemonyaya ulaşmaktır" ifadesi önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Rusya'nın ulusal güvenlik stratejisinde belirttiği "Yakın Çevre Doktrini" bu ifadenin metinde geçen şeklini, Ukrayna, Gürcistan, Kırım, Dağlık Karabağ, Balkanlar, Doğu Akdeniz ve Suriye'de ise uygulamasını görmek mümkündür. Buna göre Rusya'nın güvenliği Akdeniz'den başlamaktadır. Bu ifadenin geçmişini Çar Petro'ya kadar dayandırmak mümkündür. Bu strateji aynı zamanda ABD'nin öteden beri uygulamaya çalıştığı çevreleme stratejisine karşı geliştirilen ve uygulanan bir strateji olmaktadır. Askeri kapasitesi arttıkça Rusya'nın çevreleme stratejisine karşı dış politikasında daha agresif ve yayılcı hale geldiği görülmektedir. Ukrayna, Kırım, Gürcistan, Suriye hamlelerini bu kapsamda görmek gerekmektedir. Özellikle Ortadoğu; Rusya için güç boşluğunun bulunduğu bir alan olarak tanımlanmakta, bu boşluğun Rusya'ya bölgedeki varlığını ve etkisini yükseltme imkanı sağladığı, batı ile mücadele alanı olduğu vurgulanmaktadır.

Strateji belgelerinde Ortadoğu'ya özel yer veren Rusya, soğuk savaş döneminden beri bölgedeki en önemli müttefiki olarak Suriye'yi görmektedir. Suriye'de Rusya'nın varlığı yeni değildir. Ve aralarında çok sayıda işbirliğini öngören anlaşma mevcuttur. Günümüzde Suriye'de yaşananlara tarihsel süreç içinde değerlendirmelerde bulunarak bakmak gerekmektedir.

Türkiye-ABD gerginliğinin inişli çıkışlı seyri, özellikle Sayın Cumhurbaşkanı'nın ABD ziyareti ve bu ziyaret sırasında Trump ile kurulan samimi ilişki Rus tarafında hızla tırmanan işbirliğinin sona ermekte olduğu izlenimini yarattığı düşünülmektedir. Yine Ruslar'ın, Türkiye'nin uygulamaya çalıştığı denge politikasında, dengenin ABD lehine bozulmakta olduğunu, eski dostları, nüfusunun 1.5 milyonunu Rusya'dan giden Yahudilerin oluşturduğu İsrail ile ilişkileri güçlü tutmanın menfaatlerine daha uygun olduğunu görmeye başladıkları değerlendirilmektedir.

Golan tepelerinin İsrail tarafından ilhakına sesini çıkarmayan Rusya, İdlip ve nihai hedef olarak Suriye genelindeki Türkiye varlığının sona erdirilmesini ana hedef olarak seçtiği görülmektedir. Hedefin, yeni Suriye'de, Türkiye ve Türkiye ile birlikte hareket eden muhaliflere asla yer ve hareket sahası bırakmayacak şekilde en sert yöntemlere başvurmak olarak belirlendiğini sahadaki uygulamalardan görülmektedir. Rusya, son zamanlarda ilişkileri gergin olmasına rağmen İran'ı da bu maksatla ikna ettiği, bu durumun da İran'ın menfaatlerine uygun düştüğü, bu hedefin gerçekleşmesi halinde Suriye'de ve bölgesel güç mücadelesinde Türkiye gibi bir rakibini saf dışı bırakmasının mümkün olabileceğini öngördüğü değerlendirilmektedir. İran, bütün milis güçleri ile rejimin yanında yer almıştır.

Rusya, ABD ve İsrail'in hatta İran'ın Fırat'ın doğusunda kürt devleti kurulmasını desteklediği düşünülmektedir. Dört ülkenin menfaatleri bir Kürt devleti kurulması konusunda birleşmiş ve harekete geçilmiştir. Bu arada dünyada Kürdoloji Enstitüsünü ilk kuran devletin Rusya olduğu da unutulmamalıdır.

Rusya ne beklemektedir? Golan tepelerinin işgaline, ABD'nin Rakka ve Deyrizor petrol bölgelerini PKK ile birlikte işgaline ses çıkarmamıştır. Barış Pınarı Harekatı bölgesinin batı ve doğrusunda yer alan teröristleri, mutabakatta olmasına rağmen uzaklaştırmak için çaba göstermemiştir. Ve İran milis güçlerini Kuzeye yönlendirerek İsrail'in güvenliğine katkı sağlamıştır. Yine ABD'nin sözde Yüzyılın Planına da tepkisi yok denecek kadar az olmuştur.

Düşük seviyede seyreden petrol fiyatlarının Rus ekonomisini olumsuz etkilediği ve Rusya'nın yakın çevre doktrinini desteklemede yetersiz olmaya başladığı görülmektedir. Bir de buna yaptırımlar eklenince Rusya'nın hamle gücü azalmaya ve Rusya'nın içinde huzursuzluklar artmaya başlamıştır. Medvedev'in görevden ayrılmasını bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Rusya bu yaptıklarının karşılığında, İsrail'den ABD'deki Yahudi lobileri ve Evanjelistler üzerinden yaptırımların azaltılması konusunda destek istemiş olabilir. Özellikle Türk Akımı ve Kuzey Akımı-2 projelerinde rol oynayan şirketlere karşı alınan yaptırım kararları sonucu Rus şirketleri iş yapamaz hale gelmişlerdir. Suriye münhasır ekonomik bölgesinde 50 yıllığına hidrokarbon araştırma yapma hakkını da almalarına rağmen şirketleri yaptırım kapsamında olduğundan ilerleme kaydedememişlerdir.

İdlip konusunda, Rusya ile yapılan heyetlerarası görüşmeler, Liderlerin yaptığı görüşmeler, Rusya makamlarının yaptıkları açıklamalar Rusya'nın Türkiye'nin taleplerini karşılamada direnç gösterdiği, Rusya'nın son süreçte elde edilen kazanımlardan asla geri adım atılmaması konusunda kararlı olduğu izlenimi vermektedir.

Sonuçsuz görüşmeleri, Rusya'nın tansiyonu düşürme hamlesi olarak görmek gerekir. Rusya bu hamle sonrası, NATO ve ABD'nin ne yapabileceğini görmek istiyor ve Türk kamuoyunda Rusya'ya karşı artan tepkiyi yumuşatma ve tepki oklarını kısmen de olsa Rejim üzerine yönelme çabasında olduğu da görülmektedir.

Rejim ve İran milisleri Rusya'nın vekil güçleri olarak görev yapmaktadır. Ne Rusya ne İran ve ne de bu toprakların sahibi gözükken Suriye'nin ne İdlip'i ele geçirme ve ne de Suriye vatandaşlarını içine düştükleri kötü durumundan kurtarma gibi bir düşünceleri bulunmadığı kıymetlendirilmektedir. Eğer "Türkiye başarısız kılınırsa muhaliflerde tutunamaz, rejim büyük ölçüde rahatlar ve Esad iktidarını bir süre daha sağlamlaştırmış ve devam ettirmiş olur" düşüncesinin ana amaç olarak belirlendiğini uygulamalar göstermektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, aralarındaki tarihi ve köklü ihtilaf konularına rağmen, Türkiye ile Rusya, Kafkasya'dan başlayarak, Orta Doğu'ya ve oradan da Kuzey Afrika'ya uzanan bir eksenle yakın bir işbirliği anlayışı geliştirmiştir. Bu işbirliği ilişkisi; küresel güvenlik sisteminde son dönemde ön plana çıkmış olan; sorun odaklı, kısa süreli, çözüm amaçlı, esnek bir yapıda, hızlı karar ve etki mekanizmasına sahip koalisyon ilişkisine en güzel örneği oluşturmaktadır.

d. Türkiye ve Libya İlişkileri:

Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Türkiye arasında imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasına Dair Mutabakat Muhtırası" ve bu mutabakatı desteklemek üzere imzalanan "Güvenlik ve Savunma İşbirliği Mutabakat Muhtırası" Türkiye'nin güvenliğini uzak çevreden başlayarak sağlamak ve menfaatlerinin gerektirdiği her yerde olma politikasının önemli bir sonucudur.

Özellikle Libya'nın içinde bulunduğu iç savaştan yararlanarak Libya'ya ait deniz alanlarını kullanmaya başlayan Yunanistan ile GKRY arasında imzalanması planlanan münhasır ekonomik bölge anlaşmasının önüne geçilerek Türkiye'nin 41 bin kilometrekarelik bir alana hapsolmesi engellenmiştir. Mutabakat ile belirlenen alanda balıkçılık faaliyetleri, hidrokarbon ve diğer madenleri aramada yetkili ülkeler Türkiye ve Libya olmaktadır. Türkiye, kendi münhasır ekonomik bölgesinde petrol ve doğalgaz sondaj ruhsatı verebilecek konuma gelmiştir.

Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır ve ABD arasında Türkiye karşıtlığı üzerinde kurulan ittifaka GKRY'ni ilk kez Bakan düzeyinde ziyaret eden Suudi Arabistan yönetimini de katılmıştır. Suudilerin Katar'ı ada haline getirme projesini Katar'a destek için askeri birlik göndererek engellediğimiz unutulmamalıdır. Bugün Libya'da ateşkes ve kalıcı barış görüşmeleri yapılabiliyorsa bu Türkiye'nin zamanında müdahalesi ve askeri varlığı sayesinde olmuştur.

e. Türkiye ve Fransa İlişkileri

Fransa, tarihsel süreç içinde politik açıdan çok inişli-çıkışlı bir grafik sergilemiştir. NATO'nun askeri kanadından çıkan ve tekrar geri dönen Fransa'nın bugün ki Devlet Başkanı Macron, NATO taleplerini karşılamayınca 'NATO'nun beyin ölümü gerçekleşti' ifadesini kullanabilmekte, NATO'da yapılan bir törene Türkiye'nin bilgi ve onayı olmadan GKRY'ni davet edebilmekte, Türkiye'nin gemilerini taciz ettiği iddiası ile Türkiye'yi NATO'ya şikayet etmekte, sonuç elde edemeyince, Akdeniz'de NATO kapsamında görevli savaş gemilerini görevden çektiği kararını alabilmektedir.

Libya'da Birleşmiş Milletler tarafından meşru olarak tanınan hükümet ile ilişkileri nedeniyle Türkiye'yi suçlarken, diğer taraftan Suriye'de PKK'lı teröristlerin hamiliğine soyunmakta, Doğu Akdeniz'de kendisini doğrudan ilgilendiren bir konu olmamasına rağmen Türkiye karşıtı bütün yapılanmalarda yer almakta, GKRY'de deniz kuvvetlerine üs elde etmek için girişimlerde bulunmakta, Avrupa Birliği adına GKRY'nin yanında yer aldığını göstermek için gemilerini bölgeye göndermektedir.

Türkiye'nin Afrika ülkelerine insan odaklı yaklaşımının yıllardır bu ülkeleri sınırsız bir şekilde sömürmesinin önünde engel olacağını gördüğünden, Türkiye'nin Afrika ülkelerinde kalıcı olmaması açısından elinden geleni yapmaya çalışmaktadır. Afrika'nın batısında Batı Sahel (sahil) denilen yeraltı zenginliklerinin yoğun olduğu bu ülkelerde (Burkina Faso, Nijer, Mali gibi ülkeler) yıllardır kendisini sömüren Fransa'ya karşı başkaldırıları terör eylemleri olarak yansıtmakta ve bu terör hareketleri ile mücadele için AB'nin birçok ülkesinden de destek alabilmektedir.

2011 yılında NATO'yu ikna ederek Kaddafi rejimine son verdiren Fransa, bugün Libya'daki kaos ve can kayıplarının bir numaralı sorumlusudur. Kaddafi döneminden kalan 100-400 milyar dolar arası olduğu değerlendirilen paranın nerede olduğu sorusu cevap ararken, bir Fransız Bankası olan "Societe Generale" 900 milyon doların kendilerinde olduğunu açıklamıştır. Geriye kalan ve Libya halkının öz malı olan para için Fransa'dan resmi bir açıklama gelmemiştir. Yaptıkları katliamların, işledikleri savaş suçlarının, özellikle Afrika'da düzenledikleri darbelerin, sömürülerin, işgallerin, hırsızlıkların bugüne kadar hesaplarının sorulmamasının ve güvenlik konseyinde veto yetkisine sahip olmasının avantajı ile son derece rahat hareket etmekte ve dün ile hiç ilgilenmemektedir.

f. DEAŞ'ın 2 nci Versiyonu ve YPG/PKK Terör Örgütü:

DEAŞ'ın Suriye ve Irak'ta yeniden etkinlik kazanma çabalarında artış görülmektedir. Özellikle Irak ve Suriye'deki otorite boşluğu, Irak Kürdistan Özerk Yönetimi ile merkezî hükûmet arasındaki sorunlar, bazı Koalisyon Güçlerinin terörle mücadele bittiği gerekçesiyle Irak'ı terk etmesi, koronavirüs salgını, ayrıca Irak'ta uzun süredir devam eden protestolar ve Haşdi Şabi grupları arasındaki ihtilaflar gibi birçok faktör etkili olmaktadır. Ortaya çıkan güvenlik boşluğunu iyi değerlendiren ve bu boşluğu doldurmaya çalışan DEAŞ'ın toparlanmaya çalışmasında, Irak'taki en önemli iki dış askerî gücün (ABD ve İran), DEAŞ yerine asıl tehdit olarak birbirlerini görmesinin de önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Irak'ın Selahaddin kentine bağlı Beyci ilçesi yakınlarında, düzenlenen saldırıda 5 polisin hayatını kaybetmesi ve yine aynı ilçede petrol rafinerisine düzenlenen ro-

ket saldırısı, Enbar kentinde saldırı sonucu 3 polisin hayatını kaybetmesi DEAŞ'ın son saldırıları olarak kayıtlara geçmiştir. DEAŞ'ın Suriye'de de istikrarsız yapıdan istifade ederek yeniden tutunma girişimlerini arttırdığı gözlenmektedir. DEAŞ sadece Ortadoğu'da değil, Afrika ve Avrupa'da da etkisini arttırma çabası içine girmiştir. En son Viyana saldırısı etkinliğini arttırma çabalarına bir örnektir. DEAŞ'ın bölgemizde yeniden güçlenmesinin bölge istikrarını daha da olumsuz hale getirebileceği ve ülkemizin de doğal olarak etkilenebileceği dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

Yine Irak'ta Ekim ayında meydana gelen gösterilerde güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu en az 27 kişinin, daha sonra çatışmalarda ise en az 4 kişinin yaşamını yitirmesini, güney komşumuz olan Irak'ı giderek artan ölçüde kaosa sürüklendiğinin işaretleri olarak görmek gerekmektedir.

ABD Suriye'de, Fırat'ın doğusu için hamleleri devam etmektedir. Arap aşiretlerinden bir Arap Gücü oluşturulması çabaları, YPG adlı PYD/PKK terör örgütünün ana omurgasını oluşturduğu yapıdan PKK'yı sözde ayırma girişimlerini, Türkiye'nin bu oluşuma karşı olan sert tavrını yumuşatma çabaları olarak görülmelidir. ABD, terör örgütü listesinde de yer alan PKK'yı tamamen devre dışı bırakarak ve bu terör örgütünü tasfiye ederek Suriye'nin doğusu ve Irak'ın kuzeyinde amaçlarına ulaşmada engel olarak gördüğü Türkiye'yi rahatlatmak istemektedir. Ancak, sözde amaçlarına ulaşmadan kendi kendini tasfiye eden ideolojik kökenli terör örgütüne tarihsel süreçte rastlanmadığı unutulmamalıdır.

Seçimleri kaybeden Trump'ın, Biden'a pimi çekilmiş ve kendisini görev geldiğinde uzun süre uğraştıracak, belki de başarısız olmasına yol açacak bir girişim peşinde olduğu düşünülmektedir. Biden'ın seçim söylemlerinde, görev gelmesi halinde Trump'ın çıktığı İran ile nükleer anlaşmayı yeniden tesis etme çabalarına girişeceğini açıklaması, İsrail'de taşları yerinden oynatmıştır. Trump'ta bunun farkındadır. İsrail'in güvenliğinin tehlikeye düşmesi halinde Başkanın bir sonraki seçimi kazanma şansının zora gireceği ve bugüne kadar İsrail için yaptıklarının da boşa gideceğinin farkındadır.

ABD, son zamanlarda Ortadoğu'ya güç aktarımı yapmaktadır. Yeni bir F-16 filosu ile B-52H Stratejik Bombardıman Uçağı'nın bölgeye gönderilmesi, Hindistan'a ortak tatbikat için gitmekte olan başta Nimitz adlı uçak

gemisi olmak üzere beraberinde ki savaş gemilerinin de Körfez'e geri çağırılması, İsrail'in Suriye'de özellikle İranlı milislerin olduğu düşünülen bölgelere yönelik hava ve füze saldırılarında artış ve nihayetinde İran'ın nükleer programının kilit isimlerinden olan Muhsin Fahrizade'nin suikast sonucu öldürülmesi İran'a yönelik saldırı hazırlıkları olarak görülebilir. İran'ın yaptırımlar nedeniyle ekonomik açıdan çok zor bir süreç içinde bulunması, pandemi ile mücadele de yetersiz kalması halk tabanında hükümete karşı tepkilerin artmasına neden olmakta, bu durum İran'ın kullanılması gereken bir hassasiyeti olarak görülmektedir. Azerbaycan-Ermenistan arasında ki savaşta ve öncesinde İran'ın Ermenistan yanlısı tutumunun Güney Azerbaycan'da yarattığı tepkiyi ve Pakistan sınır bölgesinde ki Belucistan'da artan ayrılıkçı hareketleri, İran'ın önemli petrol yataklarının olduğu Abadan bölgesinin Suudi Arabistan ile birleşme çabalarını ABD'nin kullanarak İran rejimini düşürmeyi hesaplamakta olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç

Yukarıda sunulan bilgiler ve değerlendirmelere binaen, küresel güvenlik sisteminin geleceğine yönelik stratejik öngöründe bulunulması kapsamında; küresel güvenlik ortamının çok değişkenli, çok merkezli, çok aktörlü ve çok boyutlu etkileşim içinde dönüşüm geçirmeye devam edeceği, askerî çatışmaların daha kısa süreli ve etki odaklı olarak icra edileceği, beklenen öngörüler doğrultusunda politika geliştiren, askeri kuvvetlerini oluşturan ve hazırlayan ülkelerin küresel güvenlik bağlamında etkinliklerini artıracığı ve beklenen gelişmeleri kesin sınırlar dahilinde öngörmenin mümkün olmayacağı ve buna bağlı olarak öngörülemeyen gelişmelere hazır olmanın ve kısa sürede çözüm üretmenin önem kazanacağı değerlendirilmektedir.

Küresel güvenlik sisteminde idealizm ve liberalizm ile realizm paradigmaları arasındaki çekişmede, realizm lehine gelişme yaşanacağı öngörülmektedir. Realizm, cari güvenlik risklerine kısa vadede ve nispeten daha kolay çözüm bulması, bireysel ve toplumsal boyutta güvenleştirmeye imkân sağlaması nedeniyle, risklerin ortadan kaldırılması bağlamında daha fazla tercih edilecektir. İdealizmin öngördüğü ütopyik beklentilerden ziyade, kısa vadeli ve hayata direkt etki eden tedbirler kamuoyu nezdinde

karşılık bulmaktadır. Bireyler ve toplumlar, daha güvenli bir ortamda varlıklarını devam ettirebilmek uğruna, liberalizmin sağladığı bazı temel haklar ve özgürlüklerden feragat edebileceklerdir. Bu yaklaşıma bağlı olarak, otoriter yaklaşım sergileyen ancak iç güvenliği sağlayabilen yönetimler ve buna uyumlu güçlü liderler ön plana çıkacaktır. Bu kapsamda, realist paradigmanın özellikle saldırgan realizm yaklaşımı, küresel güvenlik sisteminin analizinde ön plana çıkacaktır.

ABD ve RF'nin küresel ve bölgesel güç mücadelesi içinde Türkiye'nin, yakın çevresinde uygun manevra alanı bulacağı ve yerinde hamlelerle bundan istifade etmesi, gerekli önalcı politikalar uygulaması, milli güç unsurlarını topyekun ve bütüncül bir yaklaşım ile geliştirmesi durumunda çevresel güvenliğini etkin bir şekilde şekillendirebileceği değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda, jeopolitik anlamda etkinliği artan bir bölgesel güç olma özelliğini geliştirecek, etrafında bir güvenlik kuşağı oluşturabilecek ve gelişmeleri milli menfaatler doğrultusunda şekillendirebilecektir.

Kaynakça

Friedman, George. (2012). *Gelecek 10 Yıl*, Çev. Tayfun Törüner, İstanbul: Pegasus Yayınları.

İlhan, Suat.(2019). *Jeopolitik*, Kırmızı Kedi Yayınevi: İstanbul.

Çeçen, Anıl. (2018). *Türkiye ve Ortadoğu*, Destek Yayınları: İstanbul.

Doster, Barış .(2017). “Türkiye için 2 Kritik Soru: Jeopolitik Önemnin Farkında mı?” Stratejisi Var mı?, Adıbelli, B. vd.(Ed.), *Avrasya'nın Kilidi Türkiye*, Kaynak Yayınları: İstanbul, 83-108.

Milli Savunma ve Güvenlik Enstitüsü (MSGE), (2014). *Stratejik Vizyon Belgesi*, TASAM Yayınları: İstanbul.

AA.(2018).*Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi*. Anadolu Ajansı Yayınları: Ankara.

Extended Summary

The world is going through a period of crises, uncertainty is increasing and rapidly developing transformations have been witnessed at local, regional and global scale. The international system built after the Second World War and the security architecture created by this system have collapsed and the parameters of security have been changing. Classical security approaches have been insufficient in interpreting today's crises and chaos and producing solutions to chronic problems. The basic tools of the classical security paradigm have begun to lose their functionality in establishing security and maintaining the current order. In the new system, security has become too complex, multi-dimensional and reciprocal to be provided by a single actor.

The global and regional security system has a dynamic structure that constantly interacts with global events and actors. In the study, depending on this interaction and dynamic structure, main developments which have the potential to affect environmental security of Turkey have been examined. In addition, strategic foresight has been made regarding the possible effects of these developments on the environmental security of Turkey. As the research methodology, qualitative analysis method was applied and related subjects were analyzed in terms of their effects on Turkey's security. In this regard, the research question of the study has been conceptualized as "In line with global and regional developments, how is Turkey shaping her environmental security?". In this context, the general methodological framework has been drawn in the introduction of the study, and the research question, method and design have been presented.

In the first part, assessments have been made on the reflections of main geopolitical approaches depending on current developments. While determining the geopolitical importance and calculating on a suitable strategy, it is essential to calculate the balance between the political goal, national power elements, resources and tools, and to consider the balance of power, time and space. After the Cold War, Russian Federation lost her power to apply the Theory of Heartland and similarly, the US lost her power to apply Rimland Theory. In addition to the inadequacy of global powers, the Turkish world born on the Heartland, power centers such as India,

China, Korea, and Japan that developed on the perimeter of Heartland made it impossible to apply those theories. Whichever country establishes more hegemony on the five continents on the world map, international relations develop under the leadership or direction of that country and are dragged towards a new structuring parallel to developments such as geopolitical position between powers. Turkey started in 2017 when facing the new defense vision which are directly connected with all the elements the new geopolitical reality. The most obvious example of new security architecture emerged in the Syrian crisis. Turkey, security definition of which is generally defined in the framework of the alliance guarantees, could not find support from NATO in her fight against terrorism. This failure was also a major role in the shaping of a new security perceptions of Turkey.

As a result of the recent developments in the global security system, it has been predicted that there will be a development in favor of realism in the conflict between idealism-liberalism and realism paradigms. Realism will be preferred more in the context of eliminating risks, as it finds solutions to current security risks easily, relatively in the short term, and enables securitization at individual and social levels. Rather than the utopian expectations of idealism, short-term measures that directly affect life are met in the public opinion. Individuals and societies will be able to waive some of the fundamental rights and freedoms provided by liberalism in order to survive in a safer environment. Depending on this approach, administrations that display an authoritarian approach but can provide internal security and strong leaders in line with this approach have come to the fore. In this context, the aggressive realism approach of the realist paradigm will be used more in the analysis of the global security system.

In the second section of the study, the recent global and regional main events in the context of shaping the environmental security of Turkey have been examined. At this stage, firstly, the Eastern Mediterranean, Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) and security initiatives have been examined. In this context, it has been assessed that Cyprus Island will be increasingly important in terms of Turkey's environmental security, bases to be established in TRNC will completely re-will shape Eastern

Mediterranean politics and parties that control the island shall also control the Eastern Mediterranean. Subsequently, the new US Administration and the US-Turkey relations have been examined. Although the new first impression of new administration is generally interpreted as negative for Turkey, in line with requirements of the real geopolitics, the US, in the short and long term, will establish positive relations with Turkey. Under her global power balancing strategy, the US will need Turkey in terms of balancing Russian Federation in Caucasus and Iran in the Middle East. In addition, as result of increased efficiency of Turkey on regional basis, the US will also choose to improve strategic positive relations with Turkey. Then, foreign security, NATO, international organizations and national defense activities have also been examined. In line with the developments in the domestic defense industry and the evolving security requirements, it has been considered that it would be more effective to act in accordance with the age of temporary alliances brought together by interests rather than being attached to a permanent organization. Similarly, relations with Russian Federation have been studied. Turkey and Russian Federation, starting the close cooperation from the Caucasus, to the Middle East and North Africa, have showed an example of a problem-oriented coalition relationship on short-term solution basis. In the following section, Turkey's relations with Libya and France have been studied and related assessments have been made in accordance with recent developments. In the last part, the 2nd version of DAESH and the YPG/PKK terrorist organizations have been examined in line with current developments.

Within the scope of the main findings of the study, it has been concluded that the global security environment will continue to transform in multi-variable, multi-centric, multi-actoral and multi-dimensional interaction, the countries that develop policies, form and prepare their military forces in line with the expected predictions in the context of global security will increase their effectiveness and Turkey, in the case of power struggle, will find suitable maneuver space and, if she can benefit from this situation and shape her environmental security in proactive manner, will enhance her role as a regional power with global impact.